

Ertuğrul Kürkçü

**Pratiğın Aklı
Teorinin Heycanı**

dipnot yayınları

İ Ç İ N D E K İ L E R

Önsöz.....	7
68'den Kızıldere'ye.....	15
Devrimci Gençlik Hareketi Üzerine.....	122
1968'de Devrimci Olmamak Ayıptı. Gençler Bugün Devrimci Oluyorlarsa Bu Çok Daha Önemli.....	175
Cezaevinde Hayat.....	199
Mihri Belli İçin Devrim Hep Günceldi, Hep Bir Devrim Olacaktı.....	263
12 Mart Orduyu Burjuva Ordusu Yaptı.....	283
30 Mart Vesilesiyle Kızıldere ve THKP-C: Beş Maddeli Miras.....	309

Ö N S Ö Z

Mart 1986'da 14 yılı arkada bırakarak Gaziantep "L Tipi" Özel Cezaevinden çıkarken gazetecilerin aralarımı yazıp yazmayacağıma dair sorularına, "tarih yazımına değil tarihin yapılmasına katkıda bulunmak istiyorum" diye yanıt vermiş olduğumu hatırlıyorum.

Tarih yapmakla yazmak arasında kategorik bir ayrım yapmanın bu yaratı verdiğim günkü kadar kolay ve hatta mümkün olmadığının farkına varmam için yalnızca bir yıl yetmişti. Seksenler sonu ve doksanlar başında tarih yapmak devrimci hareketin 12 Eylül rejiminin sert darbeleri altında sarsılan hafızasını onarmasına katkıda bulunmaksızın yapabileceğiniz bir şey değildi. İşe buradan başlamadıkça, önceki deneyimin bilgisini yeniden mülk edinmeye, yaptıklarımız kadar yapamadıklarımız üzerine de sistematik bir düşünüşün araçlarını sağlamaya girişmedikçe, tarih yapmanın biricik kolektif imkânı olan devrimci hareketin yeniden kuruluşuna katılmış olmuyordunuz.

Üstelik yalnızca olmuş bitmiş, arkada kalmış bir çatışmanın sonuçlarıyla yüzleşmek değildi söz konusu olan. Devrimci hareket, 1980'lerin ikinci yarısında 12 Eylül rejiminin peşi sıra sö-

kün eden yeni toplumsal ve politik hayatın, yeni egemenlik ilişkilerinin, bu ilişkilerden türeyen zihniyetin yeniden üretiminin asli mecrası olarak yeni medyanın da en değerli malzemeleri arasındaydı. Yeni bir sermaye yatırım ve birikim alanı olarak medya endüstrisi çok geniş bir ürün portföyü olmaksızın verimlilik ve kâr hedeflerini tutturamıyor, sonsuz çeşitlilikte bir gazeteler, dergiler, radyolar ve televizyonlar yelpazesine içerik üretme ihtiyacı, hayatın ve geçmişin her ânının didikleterek yeniden ve yeniden piyasaya sunulmasını gerektiriyordu. Popüler tarih, yeni ekonomik ve toplumsal ilişkiler dünyasının yükselen yıldızı medya endüstrisinin yeni patronlarının ürün yelpazesinde kendisine böylece yer buldu. Popüler tarih dergileri, tarih ansiklopedileri, yakın tarihi konu alan popüler TV ve radyo programları, yeni medya patronlarının para kıymaktan kaçınmadığı yeni mecralardı. Büyük kârlar getirmese de bu yayınlar ve yayın içerikleri bir yandan çarkın dönmesi için üretim hacmini genişletiyor, dahası yayın gruplarının "saygınlığına" katkıda bulunuyor, hedef tüketici grubunun dikkatini diğer ürünler üzerine de çekmeye katkıda bulunuyordu.

1980 öncesinde yirmilerini, otuzlarını süren, devrimci hareketin bağrında yükseldiği, ona can veren ondan can alan üniversite öğrencileri, öğretmenler, hekimler, mühendisler, askeri diktatörlüğün gölgesi alanda okullarını bitirip iş gücü sahibi olabilmiş, ya da darbeyi işlerini güçlerini kaybetmeksizin atlatabilmişlerse bu piyasanın en önemli tüketici grubu içindeydiler artık. Okuryazardılar. Bilgi ve haberin başlıca tüketicileriydiler. Aradan geçen yıllarda ister istemez devrimci hareketle bağlar gevşemiş, gündelik düşünüş tarihsel düşünüşe baskın çıkmış, toplumsal ilişkiler daralmış, ama değerler tamamen aşınmamış ve hareketin bilgisine tamamen sırt çevrilme-

misti. Piyasanın can suyu reklamlardı ve reklamcılann dilinde onlara "C1 grubu" deniyordu. Yani, "ortanın üstü". 1980 ortalarında medya endüstrisinin ilk kuşak bütün çalışanlar kadar orta ve üst kademe yöneticileri de neredeyse bu ortak geçmişten geliyordu. Bugün bile, kazınsa neredeyse her yayın yönetmeninin, köşe yazarının derisinde 1980 öncesinin duvar yazılanndan arta kalmış boya izine raslamak şaşırtıcı sayılmaz. Reklamcılar onlara da "B grubu" diyordu. Yani "üstün altı"!

Üretici ve tüketicileri 1980 öncesinin devrimci hareketinin ikinci halkasından gelen popüler tarih ürünleri, bir yandan 12 Eylül rejiminin devrimci yayınlar yasakladığı, dağıtımını engellediği devrimin bilgisinin kamusal alandan kovulduğu bir dönemde devrimci harekete dair bir söylemin şöyle ya da böyle dillendirileceği bir mecra sunmuş da oluyorlardı. Örneğin dişçi muayenehanesinde sırasını beklerken eline geçen kuşek kapaklı dergiyi kaşıtıran biri "Deniz Gezmiş arkadaşımı" diye beyanat veren bir Özal kabinesi bakanının söyleşisine rast geliyor; bir kuaförde saçları kurutulurken kadın-modadır dergisine bakan bir başkası "Behice Boran'm yaşam öyküsünden bir kesifle karşılaşılabiliyordu. Ama bunun da bir bedeli olacaktı ister istemez. Bilgi, piyasa koşullarında yaygın bir mecraya kavuştuğu ölçüde parçalanıyor, yassılaşıyor, yüzeyselleşiyor ve kendi evrenine ait olmayan bir söylemle dile geliyordu: Bir skandal tınısına büründürülmedikçe başlığa çıkamıyor, bir tartışma saç saça başbaşa bir atmosferde sunulmadıkça yaygın medya için ilgi çekici olamıyor, bir kitle hareketi "olay çıkmadıkça" birinci sayfada kendisine yer bulamıyordu.

Öte yandan, tarih alanında sürüp giden sınıf mücadelesi, özellikle devrimci hareketin doğum anındaki, kendisine ait olmayan bir bedenden henüz çıkmadığı ama o bedeninde içi-

ne sığmadığı bir süreçteki karmaşık varoluşunu isitismar girişimleriyle de hesaplaşılması gerektiyordu. Ulusalçılık ve liberalizmin devrimci hareketin tarihine gösterdikleri tüketici ilgi de ister istemez yakın tarih ve o tarih boyunca devrimci hareketimizin geçirdiği değişimler üzerine söz söylemeyi gerektirdi.

Bu kitapta yer alan söyleşiler, büyük ölçüde bu yaygın medya tasallutunun ve tüketiminin bulanıklaştırdığı, anlamını kararttığı, skandala dönüştürdüğü devrimci hareketimizin bilgisine ulaşmak arzusuyla sorulmuş sorulara verilen yanıtlardan oluşuyor. Her şeyden önce bu söyleşileri yapanlara, bu yeniden basım vesilesiyle teşekkür ediyorum. Hepsi sorumluluk duygusuyla, devrimci hareketimizin şu ya da bu ânının çarpıtılmaya, unutturulmaya ya da iğdiş edilmeye kalkışıldığı bir sırada hareketin kendisini anlatmasına fırsat vermek, devrimin bilgisinin yeniden üretilmesine katkıda bulunmak kaygısıyla halkın zihnindeki sorulara karşılık bulmak üzere sorulmuş sorular ve verilmiş yanıtlardan oluşuyor. Bu söyleşilerde masanın öbür tarafında oturanlar arasında özellikle Erbil Tuşalp'e teşekkür borçluyum. Cezaevinden çıktığım aylarda benimle yaptığı günlerce süren uzun söyleşinin verilen onca emek ve zamana rağmen "kendi anlatımımı ham bulduğum" gerekçesiyle basılmasına nza göstermeyişi mi hiç yüksünmeden kabullenişini, bu yüce gönüllüğünü hiç unutmayacağım. Bu kitapta o söyleşiden cezaevine ilişkin bir bölüm de yer alıyor. Sevgili Erbil'den bunu kendisine şükranımın ve mahcubiyetimin bir ifadesi olarak kabul etmesini diliyorum. Elbette kendisine çektiğim acılara rağmen bu derlemeleri yayınlamaktan vazgeçmeyen yayıncımız Emirali Türkmen'e ve kitabın redaksiyonunu yapan Mahmut Temizyürek'e de teşekkür borçluyum.

Umarım üzerinden yıllar geçtikten sonra da okur bu söyleşilerde sormak istediği sorulara benden duymak istediği yanıtlan bulduğunu düşünür. Elbette bu kitapta mahkemelerden sonra, Uğur Mumcu ile 1978'de Niğde Cezaevinde yaptığımız ilk söyleşiden sonra, birden çok kez üzerinde konuştuğum "Kızıldere" bahsi de var.

2013'te 41. yıldönümünde *Özgür Gündem'de* yazdığım gibi: 1971 isyanı, Türkiye'nin toplumsal mücadeleler tarihinde, sonuncu Kürt isyanının bastınmasından sonra uç veren, ufkunda sosyalist kurtuluş hedefi olan ilk çağdaş isyandı... Kızıldere'ye bizi götüren işte bu işyırım verdiği itilimdi. Bugün geriye bakınca bu isyan için de, bu isyanın bir taktik ânı olarak Kızıldere için de tarih doğru/yanlış/kısmen doğru/kısmen yanlış diye birden çok hüküm verebilir. Ama şu mutlak hakikat değişmez: THKO Amerikalı erleri, THKP-C İsrail'in İstanbul Başkonsolosu'nu kaçırdığında bir silahlı ayaklanmayı başlatmış bir isyan çağrısının altına imzalanın atmışlardı. Bu isyanın kendi dinamiği, süreci ve ahlakı var. İnsanlar Kızıldere'de kendilerini bekleyen havan toplarına doğru kaçınılmazca götüren, bu sürecin kendine özgü işleyişiydi. İsyanı sonuna kadar taşımak ve bu isyanda tutsak düşmüş olanların ortadan kaldırmalanna seyirci kalmamak için yapabileceği son şeyi yapmanın o somut ânı pratik bir askeri karşılığı olmayabilirdi, ama 30 Mart 1972'de önemli olan bu değildi artık.

Kızıldere'deki katliamla sonuçlanan bu isyan, 1970'ler dünyasında başka kıtalarda da benzer trajedilerle biten bir dizi devrimci isyanın, dünya çapında bir sosyalist kurtuluş çağrısının yansımasıydı. Bu başkaldınlann hemen hepsinin esin kaynağı olan Che Guevara'nın Kıtasal Devrim girişiminin Bolivya'daki yenilgisinin neden bir zafer ilanı gibi okunduğuna dair

şu yargı kendi eylemimiz için de büyük ölçüde geçerli bir açıklama sayılabilir:

"Che'nin kıta ölçeğindeki devrim projesi hiçbir pratik tarihsel basan kazanmış olmamasına karşın bugün hâlâ önemli; çünkü 1968'de komünistin aynı zamanda devrimci de olabileceğinin, yerel kurtuluş için dövüşmenin enternasyonalist de olmayı kaçınılmaz kıldığıının, dünya devrimi için kendi devrimini feda edebilmenin asolduğunun, yani devrimci enternasyonalizmin yegâne pratik deneyimi onun projesinden çıktı. Che'nin stratejisinin pratik imkânları hakkında pek çok spekülasyon yapılabilir ve bunların çoğu da mantıksal olarak doğru olabilir. Dünya ölçeğindeki büyük güç analizleri, her bir ülkede yalnızca sınırlı bir reform imkânına işaret ettiği halde, silahlı mücadeleye girişmenin taktik yanlışlıkları üzerine ciltlerle belge sıralanabilir. Ancak bunların hiçbiri, niçin 1968'de bir devrimin hala mümkün olduğuna inanan milyonlarca insanın 'Che Si!' diyerek bu 'yanlış'a onay vermiş olduklarını açıklamaya yetmez."¹

Dünyayı değiştirmede bireysel insan iradesinin olanaklarının sınırlarına olduğu kadar, bunun içerdiği potansiyellerin çokluğu ve sınır tanımazlığına da işaret ederek, "nesnel" denilen toplumsal süreçlerin "bireysel öznellikler" in organik bir toplamı olduğunu bir kere daha düşünmemize ve bir devrimi istemenin onu başarmaya yetmediğini, ama ancak bir devrimi hakikaten istemenin ve onun için bu dünyadaki bütün çıkarlardan vazgeçebilmenin onun yegâne öznel imkânı olabileceğini somut olarak kavramamıza hizmet ettiği için, Che'nin ölümü, "emperyalizmi topyekûn çökertme" stratejisinde kazandığı en büyük zafer oldu. İnsanları mantıksal bir "yanlış"a

¹ Ertuğrul Kürkçü, "Che Si!" <http://www.bianet.org/bianet/siyaset/68249-che-si>

tarihsel bir onay vermeye yönelten, bu zaferi kutlama arzusunun başka bir şey olamazdı.

Aynı şeyleri Kızıldere'de hayatlarını kaybeden yoldaşlarımız, en başta da Mahir Cayan için söyleyebiliriz. Onları bir ikondan daha fazlası kılan şey buydu: Herkesin içinde yatan eşitlik ve adalet arayışının orada gerçekleşeceğini umduğu hayali ülkenin kapılanın tutanlara karşı başkaldırmanın mümkün ve mücadelenin sürdürülebilir olduğunun ipuçlarını ortaya koyma arzusu ve yeteneği.

Bugün Kürdistan halkının öncülerinin sömürgecilik ve zorla asimilasyona karşı fersah fersah ileri taşıdıkları mücadele 1970'ler sonunda tomurcuklanırken, Kızıldere onlar için trajik bir esin kaynağı olduğu kadar özümsecek ve kendi koşullarına tercüme edilecek derslerle de doluydu.

O nedenle Kızıldere'yi sadece 40 yıl önce bir dağın başında gerçekleşmiş ve orada kalmış bir katliam olarak değil, Anadolu ve Mezopotamya halklarının bütün bileşenlerinin birbirini izleyen mücadele ve başkaldırlarında her seferinde yeniden düşünülen ve yeniden kurulan bir isyan çağrısı olarak hatırlıyoruz.²

Okurun bu kitapta yer alan söyleşileri bu haürlama çabasının bir âm olarak değerlendirmesini dilerim.»

² Ertuğrul Kürkçü, Kızıldere: Her isyanımızda yankılanan ilk çağrı, *Özgür Gündem*, 30 Mart 2013